

ALKAYA, ERCAN - KİRİLLOVA, ZOYA (2018). KREŞİN TATAR TÜRKÇESİ (DİL, TARİH, KÜLTÜR), İSTANBUL: KESİT YAYINLARI, ISBN 978-605-9408-85-1, 671 SAYFA

*Hacer ULUSAY**

Özet

Kreşin Tatar Türkçesi (Dil, Tarih, Kültür) isimli eser, Prof. Dr. Ercan ALKAYA ve Doç. Dr. Zoya KİRİLLOVA'nın çalışmasıdır. Eser, Tatarlar bünyesinde bir toplum olan *Kreşinlerin* kullandığı dili incelemesi noktasında bir dil bilgisi kitabı, bu toplumun yaşayış şekillerine dair bilgiler içermesi bakımından bir folklor kitabı ve tarihsel bilgiler sunması açısından da bir tarih kitabı olma özelliğine sahiptir. Bu çalışmada, Kreşin toplumuna farklı boyutlardan ayna tutarak bu toplumu okuyucuya yansıtan *Kreşin Tatar Türkçesi (Dil, Tarih, Kültür)* isimli eserin tanıtımı yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tatar Türkçesi, Kreşinler, Kreşin Tatar Türkçesi.

ALKAYA, ERCAN - KIRILLOVA, ZOYA (2018). KREŞİN TATAR TURKISH LANGUAGE (LANGUAGE, HISTORY, CULTURE), İSTANBUL: KESIT PUBLICATIONS, ISBN 978-605-9408-85-1, 671 PAGES

Abstract

Kreşin Tatar Turkish (Language, History, Culture) is the work of Prof. Dr. Ercan ALKAYA and Assoc. Dr. Zoya KIRILLOVA. This work is a grammar book in the point of studying the language used by the Kreşins, which is a society within Tatars. This work is a book of folklore in that it contains information the ways in which this society lives and it is also a history book in terms of presenting historical information. In this study, we will present the work of *Kreşin Tatar Turkish (Language, History, Culture)* which reflects this society to the reader from different dimensions.

Key Words: Tatar Turkish, Kreşins, Kreşin Tatar Turkish.

Tespit edilebilen en eski yazılı belgesi (Esik Kurganı Yazıtı) MÖ 4. yüzyıla tarihlenen Türk dilinin binlerce yıllık bir tarihi bulunmaktadır. Köktürkler döneminden itibaren ise artık gelişmiş bir yazı dili olarak görülen Türk dili, günümüzde dünyada en çok konuşulan diller arasında yer almaktadır. Tarih içerisinde birtakım sosyal, siyasi ve coğrafi sebeplerden dolayı ana yurttan farklı coğrafyalara dağılarak yerleşim kuran Türk boyları, kendi ağız özelliklerine dayalı yazı dilleri oluşturmuş ve bugünkü Türk yazı dilleri meydana gelmiştir. N. A. Baskakov'un sınıflandırmasına göre Türk dillerinin Batı Hun dalını Bulgar Grubu, Oğuz Grubu, Kıpçak Grubu, Karluk Grubu; Doğu Hun dalını ise Uygur Grubu ve Kırgız-Kıpçak Grubu oluşturmaktadır.

Kıpçak grubunda yer alan Tatar Türkçesi ile ilgili

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, el-mek: hacerusay@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8285-9801>

yakın zamanda hazırlıkları tamamlanarak Kesit Yayınları tarafından yayını gerçekleştirilen ***Kreşin Tatar Türkçesi (Dil, Tarih, Kültür)*** isimli eser, Prof. Dr. Ercan ALKAYA ve Doç. Dr. Zoya KİRİLLOVA' nın ortak çalışmasıdır. Tatarlar bünyesinde bir toplum olan *Kreşinlerin* kullandığı dili inceleyen ve folkloru hakkında önemli bilgiler içeren eser 671 sayfadır.

“Kreşin Tatar Türkçesi” adlı eser, *Ön Söz, Kısaltmalar, Diğer Kısaltmalar, İşaretler, Giriş, Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi, Metinler Kaynaklar ve Ekler* bölümlerinden oluşmaktadır.

Eserin “Kreşin Tatar Türkçesi” adını taşımasının, Kreşinlerin ayrı bir diyalekt olduğu anlamına gelmediği vurgulanarak farklı yerleşim yerlerinde yaşayan ve kendilerine has birtakım dil özelliklerine sahip olan Kreşinlerin konuştukları dili bir arada göstermek amacıyla bu adlandırmanın tercih edildiğine dikkat çekilmiştir. *Giriş* bölümünde *Kreşin* adı ile ilgili bilgiler verilmiş, İdil-Ural bölgesinde yaşayan Tatarların özel ve bilimsel bakımdan yeterince araştırılmamış dinî bir grubu olduğu belirtilerek “Kreşin” adının Tatarların Hristiyan kesimini karşıladığından bahsedilmiştir. Müslüman Tatarların bu Tatar grubunu “Kireşin” ya da “Kireşin Tatarı” olarak adlandırdıklarına değinilmiştir. Devamında bu grubun tarihi ve etnik şekillenişinden bahsedilmiştir. Kreşin Tatarlarının kökenleri hakkında farklı görüşlerin ileri sürüldüğü ve bu meselenin karmaşıklığı üzerinde durulmuştur. En kapsamlı görüşün Kreşinlerin bir kısmını Tatarların Nogay-Kıpçak tabakasının oluşturduğu, geriye kalanını ise Tatarlaşan Fin-Ugorlardan (Udmurt, Mari, Mordva) ve Çuvaşlardan meydana geldiği veya bu halkların kuvvetli etkisi altında kaldığı görüş olduğu belirtilmiştir. 20. yüzyıl başı ve sonunda Kreşin siyasi-içtimai hareketi bağlamında Kreşin meselesine değinilmiştir. Kreşinlerin, yaşadıkları bölgelere ve dil özelliklerine göre *Kazan Ardı Kreşinleri, Tüben Kama Kreşinleri, Nogaybek Kreşinleri, Tav Yağı (Dağ bölgesi) Kreşinleri* ve *Çiştay Kreşinleri* olmak üzere beş gruba ayrıldığı belirtilerek yaşanan coğrafya hakkında bilgiler verilmiş ve devamında demografik veriler sunulmuştur. Kreşin Tatarlarının dinî durumlarından, Kreşin Tatarcasının Tatar Türkçesi içindeki yerinden bahsedilmiş ve diğer Tatarlar ile aynı diyalekt sistemi içinde yer aldığı belirtilmiştir.

Kültür, bir topluluğu “toplum” haline getiren birleştirici ve bağlayıcı temel bir nitelik, toplumların hayat karşısında takındığı tavır, onları ötekenden farklı kılan yaşam tarzıdır. Geçmişten bugüne, bugünden geleceğe taşınan birikimler bütünüdür. Bu birikimlerin aktarımı dil ile mümkündür. Her dil kullanıldığı coğrafyanın kültürü ile sıkı bir ilişki içindedir. Bu nedenle, Kreşin Tatar Türkçesi adını taşıyan kitabın *Giriş* kısmı, *Kreşin Tatarlarının Sosyal Hayat, Gelenek ve Folklorları* başlığı altında yılın mevsimleriyle bağlantılı gelenek ve kutlamaları, dinî ziraat gelenekleri, aile ve günlük hayatla ilgili gelenekler hakkında ayrıntılı bilgiler verilerek Kreşin Tatarlarının sosyal yaşantılarına da değinilmiştir. Kreşin Tatarcasının sözcükleri ve toplumdilbilimsel durumu başlığı altında Kreşin Tatar ağızları sözcüğünün Tatar halkının diğer gruplarıyla ortak olduğu belirtilerek çoğu maddi ve manevi kültüre ait olan kelimeler olmak üzere Kreşin Tatarlarına has olan özelliklerin de olduğu söylenmiştir. Ağızlara ait söz varlıkları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. *Giriş* bölümünün son kısmında ünlü Kreşin kişilerinden ve özelliklerinden bahsedilmiştir.

Ses Bilgisi bölümü “Ünlüler” , “Ünsüzler” , “Ses Özellikleri ve Ses Olayları” olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. Bu bölümde ünlülerin ve ünsüzlerin sınıflandırılmasına, özelliklerine yer verilerek ünlüler kısmında, Türkçenin tartışmalı konularından biri olan *Türkçe kelimelerdeki uzun ünlüler* bahsine yer verilmiş ve Kreşin Tatar Türkçesindeki uzun ünlülerden bahsedilmiştir. Kreşin Tatar Türkçesindeki ses özellikleri ve ses olayları örnekler eşliğinde anlatılmıştır.

Şekil Bilgisi bölümünde Kreşin Tatar Türkçesine ait şekil özellikleri 11 ayrı başlık altında ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu bölümde ele alınan konu başlıkları sırasıyla şu şekildedir: Basit Kelime, Türemiş Kelime, Yapım Ekleri, İsim, Sıfat, Zamir, Zarf, Fiil, Bağlaç, Edat, Ünlem.

Eserin *Metinler* bölümünde Kazan ardı Kreşinleri, Tüben Kama Kreşinleri, Nogaybek, Çıştay Kreşinleri ve Tav Yağı ağızlarına ait derleme metinler okuyucuyla paylaşılmıştır. Derlemeler Kreşin Tatarlarının sosyal yaşantısından kesitler sunan metinlerden oluşmaktadır. Eserin ses ve şekil bilgisi ile ilgili olan bölümünde, dil incelemesinin bahsi geçen metinlere dayalı olarak yapıldığı ifade edilmiştir. Eserin ön sözünde, Kreşin Tatar ağızlarının bir bütün olarak ele alındığı, bu ağızların ayırıcı yönlerinden ziyade birleştirici yönlerine dikkat çekildiği üzerinden durulmuştur.

Kitabın sonunda yer alan *Ekler* bölümüne Kreşin Tatarlarının yaşadığı bölgeleri gösteren bir harita ve sosyal yaşamlarına dair fotoğraflar eklenmiştir.

Adından ve içeriğinden anlaşılacağı üzere eser, Kreşin Tatarları hakkında *dil, tarih* ve *kültür* alanlarında bilgi sahibi olunabilecek, birbirini tamamlayıcı disiplinleri bünyesinde barındıran bir başucu kitabı olma özelliğine sahiptir. Türk dilinin, Türk kültürünün bir parçası ve aynı zamanda taşıyıcısı olması, kültürün dilde vücut bulması hasebiyle, Türk dili ile ilgili yapılan her çalışma Türk kültürüne de katkı sağlamaktadır. Bu değerli eseri; Türklük bilimine kazandırdıkları için Prof. Dr. Ercan ALKAYA ve Doç. Dr. Zoya KİRİLLOVA'ya teşekkürlerimizi sunuyoruz.